

PRIMERI STATISTIKA / TAČKASTE OCENE

Statistika S je neka određena funkcija uzorka, $S = h(X_1, \dots, X_n)$. Statistike služe za ocenu parametara (numeričkih karakteristika) obeležja X . Najvažniji primeri statistika:

1. **Sredina uzorka** je $\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$.

U slučaju kada su podaci dati u intervalima, za X_i se uzima sredina uzorka.

2. **Medijana uzorka** je

$$\tilde{X} = \begin{cases} X'_{\frac{n+1}{2}}, & \text{ako je } n \text{ neparno} \\ \frac{1}{2} (X'_{\frac{n}{2}} + X'_{\frac{n}{2}+1}), & \text{ako je } n \text{ parno} \end{cases}$$

gde je $X'_1, \dots, X'_n$ diskretni varijacioni niz, tj. važi $X'_1 \leq X'_2 \leq \dots \leq X'_n$.

U slučaju kada imamo intervalni varijacioni niz, medijana se određuje kao tačka koja histogram deli na dva dela jednake površine.

3. **Mod uzorka** je statistika jednaka slučajnoj promenljivoj $X'_m, 1 \leq m \leq n$, iz diskretnog varijacionog niza $X'_1, \dots, X'_n$ koja ima najveću frekvenciju (odnosno relativnu frekvenciju). Kod obeležja datih intervalno mod se ne može neprekidno odrediti – on pripada intervalu koji ima najveću frekvenciju. Taj interval se naziva modalna klasa.

Kod simetričnih raspodela je $\bar{X} = \tilde{X} = X'_m$.

4. **Disperzija uzorka** je $S^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2 = \overline{X^2} - (\bar{X})^2$, odnosno $\bar{S}^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (X_i - a)^2$, ako je poznato matematičko očekivanje a obeležja X .

$S = \sqrt{S^2}$ ($S = \sqrt{\bar{S}^2}$) je **standardna devijacija (odstupanje) uzorka**.

5. **Popravljen disperzija uzorka** $\tilde{S}^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$, $\tilde{S} = \frac{n}{n-1} S$.

Ocnom na osnovu uzorka nepoznatog parametra θ u raspodeli obeležja X nazivamo proizvoljnu funkciju uzorka, odnosno statistiku $\hat{\theta} = h(X_1, \dots, X_n)$. Dakle, za realizovani uzorak $(x_1, \dots, x_n)$ kao ocenu za θ dobijamo broj, odnosno tačku $\theta^* = h(x_1, \dots, x_n)$. Zato se ovakva ocena naziva tačkastom.

INTERVAL POVERENJA

Kod intervalnog ocenjivanja definišemo par statistika $\hat{\theta}_1 = h_1(X_1, \dots, X_n)$ i $\hat{\theta}_2 = h_2(X_1, \dots, X_n)$ takvih da je $P\{\hat{\theta}_1 < \hat{\theta}_2\} = 1$ i $P\{\hat{\theta}_1 < \theta < \hat{\theta}_2\} = \beta = 1 - \alpha$, gde je β unapred zadata verovatnoća i naziva se nivo poverenja, α se naziva rizik ili greška, a (slučajni) interval $(\hat{\theta}_1, \hat{\theta}_2)$ se naziva interval poverenja.

Interval poverenja za matematičko očekivanje a kada je poznata disperzija σ^2

Ako X ima $N(a, \sigma^2)$ raspodelu, tada statistika $\frac{(\bar{X}-a)\sqrt{n}}{\sigma}$ ima $N(0,1)$ raspodelu, pa se interval poverenja za matematičko očekivanje a za dati nivo poverenja β nalazi iz uslova:

$$P\left\{\left|\frac{(\bar{X}-a)\sqrt{n}}{\sigma}\right| < z\right\} = \beta = 2\Phi(z)$$

Interval poverenja je $a \in \left(\bar{X} - \frac{z\sigma}{\sqrt{n}}, \bar{X} + \frac{z\sigma}{\sqrt{n}}\right)$, a njegova dužina je $2z \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$. Za dati nivo poverenja β , z nalazimo u tablici za $N(0,1)$ raspodelu (tablici IV) iz jednakosti $\Phi(z) = \frac{\beta}{2}$.

Ako raspodela obeležja X nije normalna, a uzorak je veliki ($n > 30$), tada statistika $\frac{(\bar{X}-a)\sqrt{n}}{\sigma}$ ima približnu $N(0,1)$ raspodelu pa se istim postupkom dobija aproksimacija intervala poverenja.

Interval poverenja za matematičko očekivanje a kada disperzija σ^2 nije poznata

Ako obeležje X ima $N(a, \sigma^2)$ raspodelu, tada statistika $\frac{(\bar{X}-a)}{s}\sqrt{n-1}$ ima Studentovu t raspodelu sa $n-1$ stepenom slobode, pa se interval poverenja za matematičko očekivanje a za dati nivo poverenja β nalazi iz uslova:

$$P\left\{\left|\frac{(\bar{X}-a)}{s}\sqrt{n-1}\right| < t\right\} = \beta$$

gde broj t nalazimo u tablici za Studentovu raspodelu (tablici VI - $P\{|t_n| > t\} = \alpha$).

Interval poverenja je $a \in \left(\bar{X} - t \frac{s}{\sqrt{n-1}}, \bar{X} + t \frac{s}{\sqrt{n-1}}\right)$, a njegova dužina je $2t \frac{s}{\sqrt{n-1}}$.

Kako je $s = \sqrt{\frac{n-1}{n}}\tilde{s}$, takođe se koristi statistika $\frac{(\bar{X}-a)\sqrt{n}}{\tilde{s}}$ pa je interval poverenja

$a \in \left(\bar{X} - t \frac{\tilde{s}}{\sqrt{n}}, \bar{X} + t \frac{\tilde{s}}{\sqrt{n}}\right)$, čija je dužina $2t \frac{\tilde{s}}{\sqrt{n}}$.

Za veliki uzorak ($n > 30$), raspodela t_{n-1} je približno jednaka $N(0,1)$, tako da kad je uzorak veliki prakrično nema razlike između slučaja kada je disperzija poznata i kada nije poznata.

Takođe, ako je uzorak veliki, a obeležje X nema normalnu raspodelu, tada $\frac{(\bar{X}-a)}{s}\sqrt{n-1}$ ima približno $N(0,1)$ raspodelu.